

תיבה א'-1: מבחן קיצון מקרו־כלכלי למערכת הבנקאות לשנת 2021

- בהתאם למקובל בעולם ערך גם בשנה החולפת הפיקוח על הבנקים מבחן קיצון מקרו־כלכלי למערכת הבנקאות, שמבוסס על תרחיש אחיד.
- תרחיש הקיצון התאפיין בזעזוע גלובלי, שמתבטא בהאטה חדה של הפעילות המשקית ובנפילות בשווקים בעולם ובישראל, לצד העלאת שיעור הריבית בעולם ובישראל בעקבות אינפלציה גבוהה. חשוב להדגיש שהתרחיש אינו מהווה תחזית כלשהי, אלא תרחיש היפותטי שנועד לבחון את עמידותם של התאגידי הבנקאים בתנאי משבר שונים ואת מוקדי הפגיעויות שלהם.
- התרחיש בוצע תחת הנחת "מאזן דינמי", כך שהוא בוחן לאורך התרחיש גם את ההשפעות של הגידול בתיק האשראי ובפיקדונות הציבור. להנחה זו השפעות מנוגדות, שכן היא פועלת מחד לגידול בהכנסות הריבית על־ידי גידול יתרת האשראי והגידול באשראי פועל מנגד לגידול בנכסי הסיכון, שמהווים את אחד הגורמים המשמעותיים בפגיעה ביחסי ההון לאורך התרחיש.
- תוצאות המבחן מעידות כי מערכת הבנקאות צפויה להמשיך ולשמור על חוסנה ועל יציבותה גם במצב הכלכלי שנבחן. אף תאגיד בנקאי לא יורד אל מתחת לרמת ההון המזערית שנדרשת בתרחיש קיצון על־ידי הפיקוח על הבנקים (יחס הון עצמי רובד 1 של 6.5%).
- מדיניות חיזוק ההון שנקט הפיקוח על הבנקים בשנים האחרונות סייעה ליכולת הבנקים לספוג זעזועים ושמרה על יציבות הבנקים גם לאורכו של תרחיש הקיצון.
- תוצאות התרחיש מעלות כי עלייה בשיעורי האינפלציה והריבית, מביאים לעלייה בהכנסות ריבית נטו במערכת הבנקאות, זאת בשל העודף של נכסים צמודים על התחייבויות צמודות שקיים בה. עם זאת, עלייה זו מקשה על הלווים וביניהם על נוטלי המשכנתאות וגוררת משכך עלייה בהפסדי האשראי בתיק האשראי הבנקאי.
- בדומה לתרחישי עבר, הפסדי האשראי הם אלה שמהווים את מקור הפגיעה העיקרי ביחסי ההון, כאשר לאורך התרחיש נרשמו שיעורי הוצאה גבוהים בכל ענפי המשק.
- הפיקוח על הבנקים, בדומה לרשויות פיקוח אחרות בעולם, מתעתד לבצע תרחיש קיצון סביבתי לבחינת מוכנותה של מערכת הבנקאות לסיכונים אלה ולזיהוי מוקדי הפגיעויות.

הפיקוח על הבנקים ערך בהתאם למקובל בעולם גם השנה¹ מבחן קיצון מקרו־כלכלי למערכת הבנקאות, שמבוסס על תרחיש אחיד.² במסגרת זו אומדים התאגידי הבנקאים את תוצאות המבחן באמצעות מגוון של מודלים ושל מתודולוגיות מקובלות (Bottom-up). במקביל מבוצע המבחן גם על־ידי כלכלני הפיקוח על הבנקים שבו הבנקים נבחנים באמצעות שיטה אחידה ועקבית (Top-down). התהליך תורם לזיהוי אזורי הפגיעויות השונים שאליהם חשוף כל אחד מהבנקים ומערכת הבנקאות בכללותה ומהווה כלי מסייע להערכת איתנותם ועמידותם ולהבטחת קיומה של רמת הון מספקת לנוכח הסיכון שמשקף ממוקדים אלה. הפיקוח על הבנקים הרחיב את מבחני הקיצון גם אל חברות כרטיסי האשראי וזוהי השנה השנייה שבה תרחיש הקיצון מועבר גם אליהן, תוך ביצוע התאמות רלוונטיות בהתאם למאפייני הפעילות שלהן.

בנייתו של תרחיש הקיצון נעשתה במחצית השנייה של שנת 2021, כאשר השלכותיו של משבר הקורונה ממשיכות להקרין איודאות ותנודתיות בכלכלות ובמשקים בעולם. התוצאות מעידות כי מערכת הבנקאות צפויה לשמור על חוסנה ועל יציבותה, כאשר הבנקים שומרים לאורך התרחיש על יחסי הון נאותים.

¹ הפיקוח על הבנקים מבצע את תרחישי הקיצון החל משנת 2012.

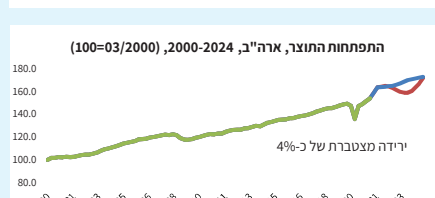
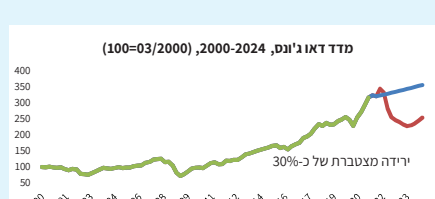
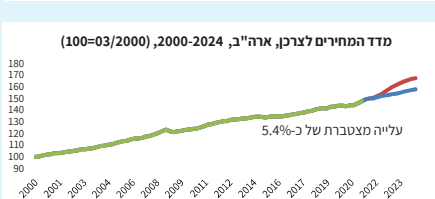
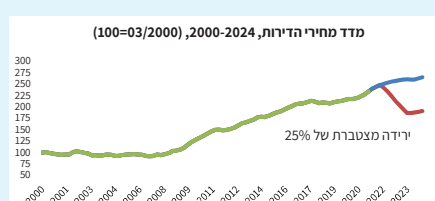
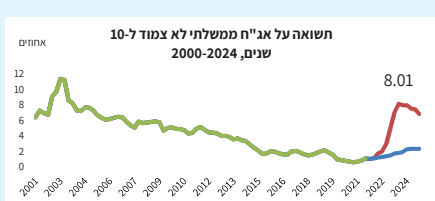
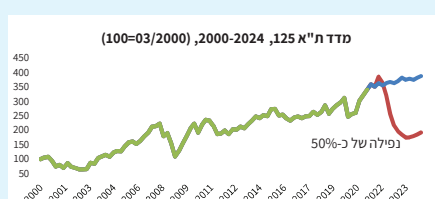
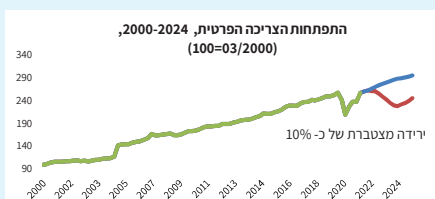
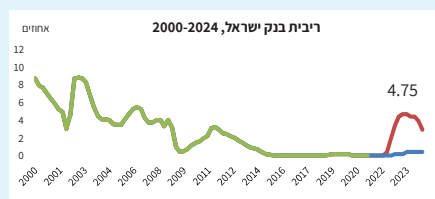
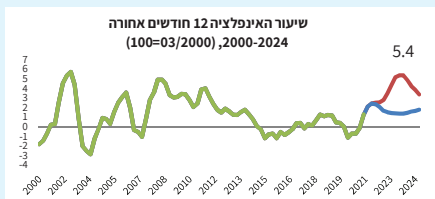
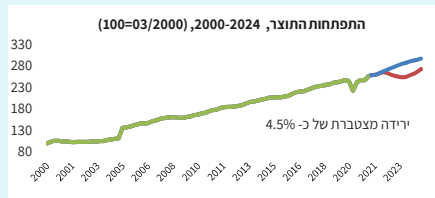
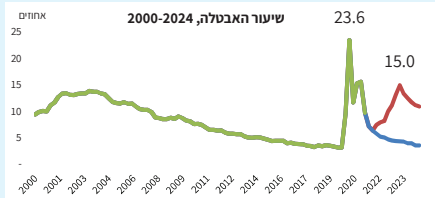
² המבחן מבוסס על תרחיש אחיד ומטרתו לבחון האם בהתרחש אירוע מקרו־כלכלי קיצוני, יוכלו הבנקים על־ידי הבטחת הון מספק, לספוג את ההפסדים שיווצרו, מבלי לסכן את יציבותם ואת כספי המפקידים.

התרחיש כולל עלייה חדה בריבית, שיעורי האינפלציה והאבטלה לצד ירידה משמעותית במחירי הדיור ובשוקי ההון

איור 1

נתונים מקרו-כלכליים היסטוריים והתפתחות התרחישים, 2020 עד 2024

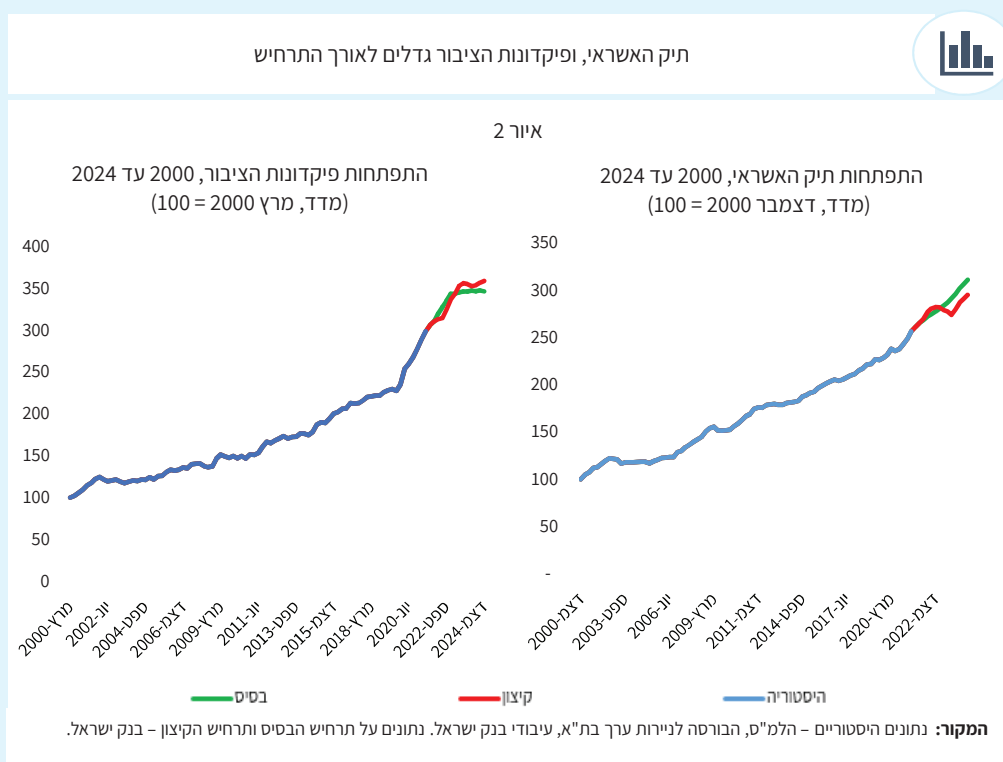

— קיצון — בסיס — נתונים היסטוריים

המקור: נתונים היסטוריים – הלמ"ס, הבורסה לניירות ערך בת"א, עיבודי בנק ישראל. נתונים על תרחיש הבסיס ותרחיש הקיצון – בנק ישראל.

המבחן מבוסס על שני תרחישים מקרו-כלכליים שנבנו בשיתוף חטיבת המחקר בבנק ישראל (איור 1) – **תרחיש הבסיס**, משקף את הנתיב הצפוי של הכלכלה ומתבסס על הערכותיה של חטיבת המחקר בבנק ישראל, על תחזיות המקרו של גופים בין-לאומיים לגבי ההתפתחויות העולמיות ועל הערכות נוספות לגבי התפתחות הכלכלה בארץ ובעולם. **תרחיש הקיצון השנה** מתבטא בהאטה של הפעילות הכלכלית ובנפילות בשוקי המניות והאג"ח בעולם ובישראל. בנק ישראל, בדומה לבנקים מרכזיים בעולם, מעלה בעקבות אינפלציה גבוהה את הריבית ובמקביל חלה ירידה חדה במחירי הנדל"ן. ההאטה בפעילות הכלכלית בעולם פועלת לירידה בביקושים לשירותי חברות ההייטק הישראליות ולירידה בייצוא, שיחד עם הירידות בשווקים גוררת גם פחות חד של השקל מול הדולר. ההאטה בפעילות ענף ההייטק מתבטאת בהאטה משקית וגוררת עלייה בשיעורי האבטלה בענף ובכלל הענפים במשק. מכלול התפתחויות אלה גורר גם ירידה חדה בדירוג האשראי של ישראל. בנוסף הונח כי שינויים מבניים בסביבה העסקית פועלים להתגברות התחרות, הן בצד פיקדונות הציבור, הן בצד האשראי לציבור והן בצד עולמות התשלומים. סביבה תחרותית זו פועלת לעליית הריבית על פיקדונות הציבור ולשחיקת המרווחים במערכת הבנקאות. **חשוב להדגיש שהתרחישים אינם מהווים תחזית כלשהי, אלא תרחישים שנועדו לבחון את עמידותם של התאגידים הבנקאים בסביבה מקרו כלכלית משברית.**

השנה, בדומה לשנת 2020, בוצע **תרחיש הקיצון תחת הנחת מאזן דינמי (שינוי במאזני הבנקים בהתאם להתפתחות התרחיש)**, שבו **חנת את השפעות התפתחותם של תיק האשראי ושל פיקדונות הציבור לאורך התרחיש**.³ לצורך כך פותחו מודלים שחוזים את תוואי צמיחת האשראי⁴ והפיקדונות (איור 2), הנשענים על מודלים מעולמות ה-Machine

³ עד לשנת 2020 בוצע תרחיש הקיצון תחת הנחת מאזן סטטי, שתחת קיומה נותרים מאזני הבנקים לאורך התרחיש ללא שינוי - הן ביתרת האשראי והן ביתרת פיקדונות הציבור.

⁴ פותחו מודלים לבחינת התפתחות האשראי בכל אחד מענפי המשק המרכזיים – בינוי ונדל"ן, עסקי שאינו בינוי ונדל"ן, דיור, אשראי צרכני, ופעילות בחו"ל.

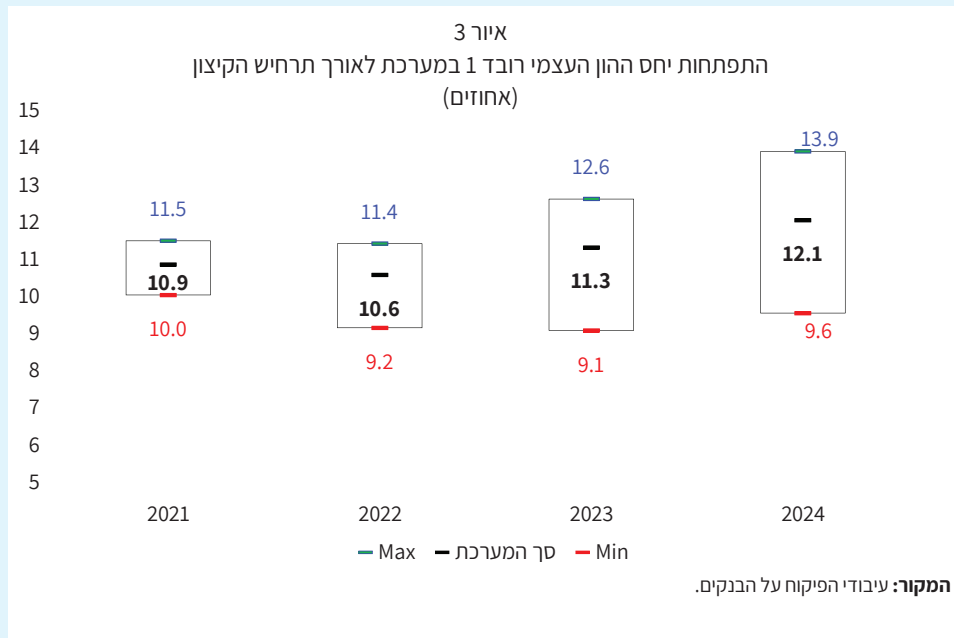
Learning⁵, שפותחו בשיתוף חטיבת מידע וסטטיסטיקה בבנק ישראל. בדומה לתרחישים המקור-כלכליים, גם **תואי צמיחת האשראי והפיקדונות בתרחישים אינם בגדר תחזית אלא היפותטיים בלבד.**

המעבר לביצוע תרחיש תחת הנחת מאזן דינמי נעשה לאור ההבנה כי יש במקרי קיצון גם השלכות מהותיות על התפתחות המאזנים של הבנקים, מה שיוצר לבנקים סיכונים נוספים, שלא נאמדים תחת הנחת מאזן סטטי (שבו המאזן נותר קבוע לאורך התרחיש). להנחה זו השפעות מנוגדות, שכן היא פועלת לגידול בהכנסות הריבית בשל גידול יתרת האשראי מחד והגידול באשראי פועל לגידול בכסי הסיכון מאידך, שמהווים לאורך התרחיש את אחד הגורמים המשמעותיים בפגיעה ביחס ההון עצמי רובד 1.

תוצאות המבחן

תוצאות מבחן הקיצון השנה מלמדות כי מערכת הבנקאות בישראל יציבה ובעלת הון מספק כדי לעמוד בזעזוע משמעותי כפי שמתואר בתרחיש זה על-אף חומרתו של התרחיש. לראייה, **אף תאגיד בנקאי לא יורד אל מתחת לרמת ההון המזערית שנדרשת בתרחיש קיצון על-ידי הפיקוח על הבנקים (יחס הון עצמי רובד 1 של 6.5%).** יחס ההון העצמי רובד 1 הממוצע במערכת קטן בתרחיש הקיצון ב-1.3 נקודות האחוז, משיעור של 10.9% בשנת 2021 לכ-9.6% במהלך שנת 2023 (שיא המשבר בתרחיש; איור 3). מדובר בירידה בשיעור גבוה בהשוואה לתרחישים שנערכו בשנים האחרונות⁶ (בין 0.5 ל-0.9 נקודות אחוז). באשר לתוצאות הפרטניות, קיימת שונות בין התאגידים הבנקאים שנובעת מרמת יחס ההון בנקודת הפתיחה, תמהיל תיק הנכסים ואיכותו של תיק האשראי.

אף תאגיד בנקאי לא יורד אל מתחת לרמת ההון המינימלית הנדרשת על ידי הפיקוח על הבנקים בתרחיש קיצון

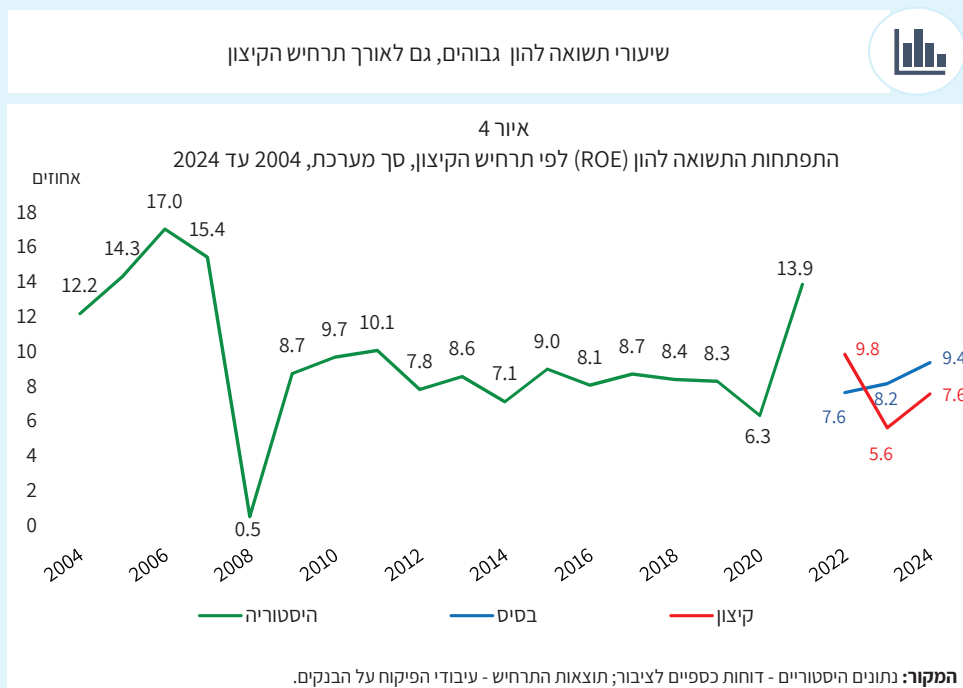

⁵ נעשה שימוש במודלים ממשפחת machine learning, מכיוון שהקשרים בין התפתחות האשראי ופיקדונות הציבור לבין משתני המקרו אינם לינאריים ויש קושי לאמוד את הקשרים האלה במודלים המסורתיים.

⁶ בהשוואה לתרחישים שבוצעו בין השנים 2017-2020.

פרק א': ההתפתחויות במערכת הבנקאות

יצירתם של התאגידים הבנקאים לאורך התרחיש נובעת ממדיניות חיזוק ההון שנקט הפיקוח על הבנקים בשנים האחרונות. בנוסף, תוואי התרחיש שכולל שיעורי אינפלציה וריבית גבוהים, פועל לעלייה בהכנסות ריבית נטו במערכת הבנקאות וזה בשל עודף נכסים צמודים על התחייבויות צמודות במערכת הבנקאות (להרחבה ראו פרק תוצאות עסקיות). עם זאת, עלייה זו גם מקשה על לווים וביניהם על נוטלי המשכנתאות ומשכך גוררת עלייה בהפסדי האשראי בתיק לדיור, לצד ההפסדים הניכרים בשאר ענפי המשק. אף-על-פי-כן שמרה המערכת לאורך התרחיש על רווחיות, כפי שהתבטא בשיעור התשואה להון (ROE; איור 4).

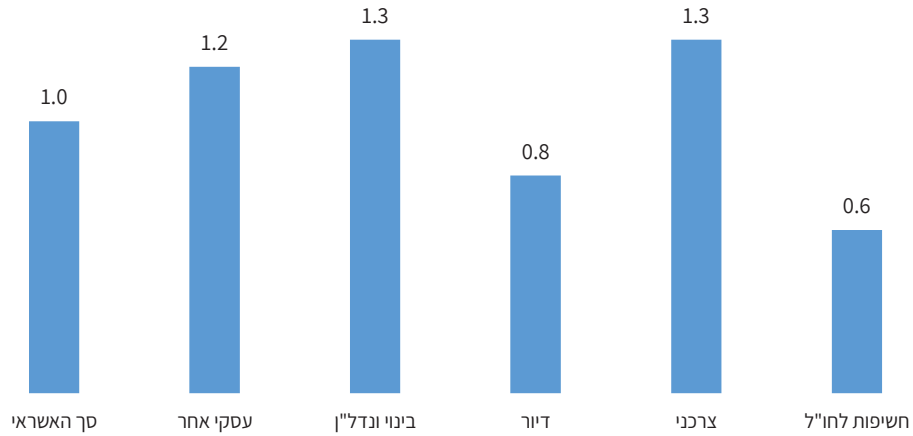

בדומה לתרחיש עבר, הפסדי האשראי הם שמהווים את מקור הפגיעה העיקרי ביחסי ההון, כאשר שיעורי הוצאה להפסדי אשראי גבוהים נרשמו בכל ענפי המשק. שיעור ההוצאה הממוצע במהלך התרחיש עומד על 1.1%. שיעור דומה לתרחיש שנערכו בשנים האחרונות שבהן שיעור ההוצאה הממוצע נע בין 0.8% לבין 1.2%. כמו כן עולה כי קיים לאורך התרחיש פער בין התפלגות תיק האשראי לבין התפלגות הפסדי האשראי. עיקר ההפסדים בתרחיש נובעים מהתיק העסקי האחר (ללא בינוי ונדל"ן) - כ-34% מסך ההפסדים מקורם באשראי זה, על-אף שמשקלו בתיק האשראי מהווה כ-27.5% בלבד (איור 5), מה שמגלם לאורך התרחיש שיעור הפסד ממוצע של 1.2% (איור 5). גם ענף הבינוי והנדל"ן רשם שיעורי הפסד גבוהים והגיע לשיעור הפסד של 1.3%, מה שנובע בין היתר מעלייה במאפייני סיכון האשראי בענף זה (להרחבה ראו תיבה א' 8- בסקירה זו). באשר לתיק הדיור, שמהווה 38% מסך תיק האשראי, משקלו בהפסדי האשראי מסך ההפסדים עומד לאורך התרחיש על שיעור של 30% (איור 6). פער זה מקורו ברמת הסיכון הנמוכה באשראי לדיור בהשוואה לענפים אחרים, שנובע מצעדים שנקט הפיקוח על הבנקים לאורך השנים לשם התמודדות עם הסיכונים השונים. עם זאת עולה כי הסיכון בתיק זה גדל בשנים האחרונות, עם העלייה במשקל ההלוואות בריבית משתנה והעלייה בשיעור הממוצע של החזר מהכנסה (PTI) בתיק (להרחבה, ראו פרק האשראי), מה שבהשוואה לתרחיש העבר מתבטא בתרחיש הנוכחי בשיעורי הפסד מעט יותר גבוהים. בתיק האשראי הצרכני נרשמו שיעורי הוצאה גבוהים (1.3% בממוצע לאורך התרחיש), אך משקלו מסך ההוצאה נמוך יחסית (כ-13%) וזה לנוכח משקלו הנמוך מסך תיק האשראי. ערוץ נוסף שמביא לפגיעה ביחס ההון הוא עליית תשואות אג"ח, שפעלו לירידת שווי התיק הזמין למכירה ולשחיקת ההון העצמי דרך סעיף הרווח הכולל.

שיעורי הוצאה גבוהים נרשמו בכל ענפי המשק

איור 5
שיעור ההוצאה הממוצע בענפי המשק המרכזיים לאורך תרחיש הקיצון (אחוזים)

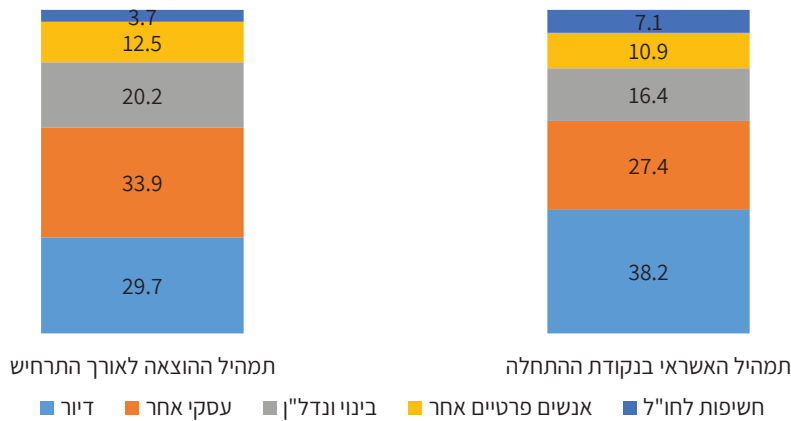

המקור: עיבודי הפיקוח על הבנקים.

משקל האשראי לדיר מסך ההפסדים נמוך בהשוואה למשקלו מסך תיק האשראי

איור 6
התפלגות הפסדי האשראי לפי ענפים מרכזיים בתרחיש הקיצון, מול התפלגות תיק האשראי (אחוזים)

המקור: עיבודי הפיקוח על הבנקים.

מבחן קיצון סביבתי

הפיקוח על הבנקים, בדומה לרשויות פיקוח אחרות בעולם, מתעתד לבצע תרחיש קיצון סביבתי לבחינת מוכנות מערכת הבנקאות לסיכונים אלה ולזיהוי מוקדי הפגיעות⁷. מבחני קיצון סביבתיים מתייחסים לסיכונים שונים (בראשם סיכון המעבר והסיכון הפיזי) ויש להם טווח השפעה ארוך יותר באופן משמעותי (עשרות שנים). לאור זאת נערכים בנק ישראל והפיקוח על הבנקים לביצוע תרחיש קיצון סביבתי באמצעות איסוף נתונים מגורמים שונים, פיתוח מודלי תחזית ארוכי-טווח ויצירת כלים לסיוע ניתוח תרחישים אלה (להרחבה על הסיכון הסביבתי ראו תיבה א'-2 בסקירה זו).

⁷ להרחבה, ראו סקירה שביצע ה-NGFS שנוגע למבחני קיצון סביבתיים שבוצעו על ידי רשויות מפקחות שונות בעולם:

⁵Scenarios in Action A progress report on global supervisory and central bank climate scenario exercises, NGFS, October 2021.